

IV. Stručný rozbor obsahu sbírky

Největší část Sbírek staničních kronik tvoří pamětní knihy železničních stanic z let 1902-1961, s těžištěm v letech 1918-1953. Pamětní knihy začínají historickým úvodem z dějin železnic. Úvod obsahuje stručný popis polohy a zařízení stanic, dále zprávy o vzniku železničního spojení, jména a někdy i životopisy prvních zaměstnanců, situaci ve stanicích od r. 1918 až do r. 1939. Potom zpravidla následuje popis nejdůležitějších událostí ve stanicích z dob druhé světové války až po osvobození Československa a obnovení ČSD. Zajímavým způsobem jsou vylíčeny podmínky, za kterých železničáři pracovali v době okupace, jejich ilegální činnost spojená s partyzánským hnutím, sabotování německých příkazů, rozšiřování ilegálního tisku, poskytování pomoci uprchlým zajatcům atd. Knihy obsahují vypravování očitých svědků o "transportech smrti", které projížděly stanicemi (např. Benešov, Česká Třebová, Lysá nad Labem, Řečany nad Labem, Říčany, Stod, Velešín atd.), a o účasti zaměstnanců železnic v květnových bojích za osvobození Československa (stanice Ostroměř, Staré Město-Velehrad, Stráncice, Praha aj.), fotografie z květnové revoluce (stanice Ostroměř), fotografie obětí nacismu, zavražděných v květnu 1945 na Masarykově nádraží v Praze atd.

Jako podklad pro úvod sloužily původní opisy pamětních knih z předmnichovské republiky, vyprávění účastníků, obecní kroniky, místní tisk apod.

Po úvodu následují každoroční zápisy staničních knih po roce 1945. Řada pamětních knih obsahuje i opisy každoročních zápisů z předmnichovské republiky a některé i z dob Rakousko-Uherska.

Většina pamětních knih má přílohy - jedná se o různé fotografie a dokumentární přílohy, hlášení přednostů staničních úřadů o obsazení stanic československými zaměstnanci v květnu 1945. Některé staniční kroniky (např. Breitenbach, Chyš, Lipová u Šluknova a další) obsahují pouze tyto dokumentární přílohy a neobsahují vlastní kronikářské záznamy, tato skutečnost je v inventáři graficky postížena pomlčkou.

Opisy každoročních zápisů se předkládaly vždy do 10. února příštího roku ředitelství státních drah. Zápisy, které odpovídaly směrnicím, zasílalo ředitelství železničnímu archivu v Praze k trvalému založení. Při organizačních změnách železniční správy se vyskytly případy, že nově vzniklé stanice nevedly samostatnou pamětní knihu, nýbrž byly přiděleny do kronikářské péče jiné stanici, která pamětní knihu již vedla. Také při zrušení služeben ČSD, které pamětní knihy vedly, odevzdávaly se jejich zápisy stanici, která přebrala hlavní část oblasti zrušeného dopravního úřadu. Takové změny jsou poznamenány v pamětních knihách a rovněž v inventáři, a to tak, že u názvu nových nebo zrušených stanic je odkaz na staniční úřad, který tyto zápisy převzal.

Pamětní knihy železničních stanic na území Zakarpatské Ukrajiny pocházejí z let 1918-1938, jedná se o původní prvorepublikové opisy staničních kronik, které byly předávány Ředitelství československých státních železnic v Košicích, a to bylo patrně také místo, kde se uchovaly až do konce 2. světové války a odkud byly předány Železničnímu (Dopravnímu) archivu v Praze.

Menší celek tvoří kroniky ČSAD z let 1908-1949, pamětní knihy civilních letišť jsou zastoupeny pouze jednou pamětní knihou a to civilního letiště Senožaty z let 1937-1948 a mapou civilních letišť Čech a Moravy (nedatovanou). Sbíрка původně obsahovala i pamětní knihy paroplavby vedené služebnami Bratislava - Dunajské nábřeží a Bratislava - přístav, ty však byly delimitovány na Slovensko a současná sbírka již žádné pamětní knihy paroplavby neobsahuje. Většina písemností je psána v češtině, případně slovenštině, vyskytují se i písemnosti v němčině, ojedinele i v ruštině a ukrajinštině.

Kroniky ČSAD, letišť a zvláště železničních stanic ČSD jsou cenným materiálem vzpomínkového charakteru, doplněným dobovými fotografiemi a dokumentárními přílohami. Sbíрка představuje důležitý pramen ke studiu historie železnic, autobusové dopravy a dějinám dopravy vůbec a je hojně badatelsky využívána.